

SENSKADER SOM FØLGE AV MOBBING I SKOLEN – FØRER KRAV OM SKADEERSTATNING FREM?¹

Sandra Val Flaatten

PP-rådgiver ved Porsgrunn PP-tjenester

Tidligere leder av den norske arbeidsgruppen knyttet til OECD-prosjektet *International Network on School Bullying and Violence*

I denne artikkelen presenteres en oversikt over dommer som er avsagt i saker som gjelder krav om erstatning som følge av senskade knyttet til mobbing i skolen. Oversikten er i all hovedsak basert på rettsreferat som er publisert på nettstedet Lovdata. Det er gjort søk på domsslutninger både fra tingrett og lagmannsrett. Når det gjelder dommer avsagt i tingretten, så er det kun et fåtall av disse som er å finne i Lovdata. Derfor er oversikten supplert med domsslutninger som er omtalt i dagspresse. Det gis dessuten et innblikk i det som sannsynligvis er den best dokumenterte mobbesaken i Norge, Larsgard-saken. Denne saken kom, av grunner som var viktige nok, aldri opp for en domstol. Avslutningsvis besvares spørsmålet i artikkelens tittel, etterfulgt av noen refleksjoner om mobbeofres rettssikkerhet samt skolen og fylkesmannens rolle i forhold til § 9a-3 i opplæringsloven.

Senskader av mobbing

Uttrykket som sier at ”tiden leger alle sår” er nok ikke så sant som vi ønsker å tro. Noen sår gror faktisk aldri. Det å bli varig skadet som følge av langvarig og til dels grov mobbing er en voldsom belastning for den det gjelder. Og vi vet at mobbing setter, til dels dype, spor i mobbeofferets identitet og helse (Einarsen mfl. 2007, Fosse 2006, Leymann og Gustavsson 1996, Olweus 1992). En person som opplever seg mobbet reagerer, psykisk så vel som fysisk, på det å bli utsatt for verbal og/eller fysisk trakassering over tid. Et mobbeoffer ribbes for selvværd og selvrespekt, og dette gir seg som regel utslag i helsemessige plager både på kort og lang sikt. Disse plagene fører først og fremst til (betydelig) redusert livskvalitet, og for enkelte også en nokså redusert evne til å studere eller arbeide. Uttrykt i juridiske termer kan senskade av mobbing altså komme til å bety et ikke-økonomisk så vel som et økonomisk tap for mobbeofferet.

Kunnskapen om senskader som følge av mobbing er tilfredsstillende, men langt fra god nok. I norsk sammenheng har forskningen på dette feltet i hovedsak vært knyttet til voksnes opplevelse av mobbing i arbeidslivet. For snart ti år siden satte Ståle Einarsen og hans kollegaer Stig Berge Matthiesen og Eva Gemzøe Mikkelsen søkelyset på dette fenomenet. I sin undersøkelse fant de ut at blant 100 norske ofre for langvarig mobbing, så var 26 % av dem uføretrygdet. De refererte også til at en rekke studier viste at inntil 75 % av ofrene for langvarig mobbing kunne ha symptomer på posttraumatisk stresslidelse (Einarsen, Matthiesen og Mikkelsen 1999). I 2006 leverte Gunilla Klensmeden Fosse sin doktorgradsavhandling om sammenhengen mellom mobbing i barndommen og senere psykiske plager som voksen (Fosse 2006). Omlag halvparten av pasientene som kom til en voksenpsykiatrisk poliklinikk var mobbet av og til eller oftere under oppveksten. De var oftere ugift, fikk trygd og hadde lavere utdannelse enn andre pasienter. Fosse fant tydelige sammenhenger mellom graden av mobbing og de psykiske plagene som de søkte hjelp for.

---

¹ Denne artikkelen er basert på et mer omfattende notat som vil bli publisert i en artikkelsamling våren 2009. Artikkelsamlingen vil inneholde bidrag fra deltakerne i den norske arbeidsgruppen knyttet til OECD-prosjektet *International Network on School Bullying and Violence*.

Et mobbeoffer tappes for selvtillit, pågangsmot og i verste fall også livslyst. Men det er likevel de som finner krefter til å ta opp kampen mot de som gjorde dem urett. Ikke for å gjøre seg rik på en eventuell erstatning, men for å oppleve at ansvaret for det som skjedde i skoletiden blir avklart og plassert. Disse menneskene er i utgangspunktet ikke alene. De har gjerne noen rundt seg som har hørt dem fortelle sin historie, og som, betalt eller ubetalt, går veien sammen med dem frem mot en mulig erstatning fra skolekommunen for senskadene som fulgte i kjølvannet av mobbing i skoletiden.

Grunnlaget for vurdering av erstatningskrav

Når en senskade som følge av mobbing i skolen opptrer eller oppdages, kan det være aktuelt å søke skolekommunen om erstatning for økonomisk eller ikke-økonomisk tap på grunn av mobbingen. Generelt kan det sies at denne typen søksmål fra tidligere skoleelever ikke har vært, eller er, spesielt vanlig i Norge. En av grunnene til dette kan være at terskelen for å bli tilkjent erstatning er relativt høy, uavhengig av hvilket saks- eller samfunnsområde det er snakk om. For å bli erstatningsansvarlig etter norsk erstatningsrett, så er det et sett med grunnvilkår som må oppfylles:

- 1) Det må foreligge et *ansvarsgrunnlag*
- 2) Det må foreligge et *økonomisk tap* eller en *betydelig personskade*
- 3) Det må foreligge påregnelig eller adekvat *årsakssammenheng* mellom den skadevoldende handling eller unnlattelse og skaden/tapet

Disse grunnvilkårene er kumulative, det vil si at alle må være oppfylt for at erstatningsansvar blir aktuelt (Bærøe og Engstrøm 1995:7-8). Dette må kunne sies å være et nokså strengt krav for å vinne gjennom med søksmålet.

Oversikt over dommer avsagt i lagmannsrett

De mest interessante eksemplene på domstolenes praksis når det gjelder erstatningssaker knyttet til senskader som følge av mobbing, er å finne blant sakene som er anket til lagmannsretten. I disse sakene blir domsslutningen fra tingretten, sammen med saksøkte og saksøkers uttalelser, behandlet på nytt i en høyere rettsinstans (lagmannsretten).

Oversikten nedenfor viser hvilke slike dommer som vises ved søk i Lovdata.² Det er riktignok ett unntak, merket med stjerne.³ Først gis det opplysninger om sakens varighet og registreringskoder i Lovdata, deretter om hva søksmålet gikk ut på og hva som ble utfallet av rettssakene, henholdsvis i tingrett og lagmannsrett. Det blir også opplyst om dommen fra lagmannsrett ble anket til Høyesterett. De ulike rettssakene beskrives kort og i kronologisk rekkefølge. For å skille de ulike sakene fra hverandre, har de fått en betegnelse med utgangspunkt i navnet på tingretten eller navnet på saksøker der dette er offentliggjort (for eksempel Fosen-saken eller Skjørberg-saken).

---

² Det ble søkt med ”mobbing” som stikkord blant sivile saker i lagmannsrettene.

³ Opplysningene er hentet fra Bergens Tidende 15.12.2005 (Rugland 2005)

Saken	Søksmålet	Dom i tingretten	Dom i lagmannsretten	Anke til Høyesterett
Fosen-saken 1994-1996 RG-1996-1663 (319-96)	Dyslektiker reiser erstatningssak mot kommunen på grunn av påstått mangelfull undervisning og psykiske problemer etter mobbing i grunnskolen.	1 X kommune frikjennes. 2 Hver av partene bærer sine omkostninger.	1 Fosen herredsretts dom i sak nr 94213 A stadfestes. 2 Hver part bærer sine omkostninger for lagmannsretten.	Nektet fremmet av Høyesteretts kjæremålsutvalg 1996
Skjørberg-saken 2002-2004 TOSLO-2000-3008 LB-2003-13879	36 år gammel mann krever erstatning av Oslo kommune for psykisk skade etter trakassering og plaging (mobbing) i grunnskolen.	1 Oslo kommune dømmes til å betale erstatning til A med kr 3 240 000,- 2 Hver av partene dekker sine saksomkostninger	1 Oslo kommune frifinnes. 2 Saksomkostninger tilkjennes ikke, verken for tingretten eller lagmannsretten. 3 Omkostningene til de rettsoppnevnte sakkyndige bæres med en halvpart av hver part.	Ingen anke
Bergens-saken* 2004-2005	Et foreldrepar mente at sønnen hadde blitt fratatt muligheten til en god skolegang ved at han (på grunn av atferdsproblemer) ikke fikk den oppfølgingen han hadde behov for, og at Steinerskolens ansatte (spesielt klassestyrer) mobbet og trakasserte ham.	Steinerskolen frifinnes	Steinerskolen frifinnes Saksomkostninger bæres av saksøker	Ingen anke
Haugesunds-saken 2002-2005 LG-2004-1550	Prøving av krav om skadeerstatning og oppreisning etter mobbing fra medelever og manglende tilrettelegging av undervisning i grunnskolen.	1 Haugesund kommune frifinnes. 2 A dømmes til å betale Haugesund kommune v/ordføreren saksomkostninger med kr. 136 028,-	1 Haugesund tingretts dom av 13. november 2003 i sak 02-240 A er stadfestet. 2 A betaler saksomkostninger for lagmannsrett til Haugesund kommune med kr. 118 800,-	Nektet fremmet av Høyesteretts kjæremålsutvalg 2005
Trondheims-saken 2004-2005 TTRON-2004-6577 LF-2005-12285 RG-2006-321	Krav mot kommunen om erstatning for økonomiske tap samt oppreisningserstatning. Saksøker hevder at han ble mobbet i grunnskolen av medelever gjennom flere år og at kommunen og kommunens ansatte i så måte utviste uaktsomhet da det ikke ble iverksatt tilfredsstillende tiltak mot mobbingen.	1 Trondheim kommune dømmes til å betale erstatning til saksøker med kroner 300.000,- 2 Trondheim kommune dømmes til å betale oppreisningserstatning til saksøker med kroner 500.000,- 3 Trondheim kommune dømmes til å erstatte saksøker/det offentlige sakens omkostninger med kroner 170 160,-	1 Trondheim kommune frifinnes 2 Utgiftene til fagkyndige meddommere i tingretten og lagmannsretten deles med en halvpart på hver av partene. For øvrig bærer hver av partene sine egne omkostninger både for tingretten og lagmannsretten.	Nektet fremmet av Høyesteretts kjæremålsutvalg 2005

Stavanger-saken 2005-2007 TSTVG-2005- 87139 LG-2006-120604	Spørsmål om krav om erstatning mot Stavanger kommune grunnet mobbing på barne- og ungdomsskolen er foreldet.	1 Stavanger kommune frifinnes 2 Saksøker må erstatte Stavanger kommunes saksomkostninger med kroner 10.000,-	1 Stavanger tingretts dom stadfestes 2 Saksøker dømmes til å betale saksomkostninger for lagmannsretten til Stavanger kommune med kroner 10 000,-	
Harstad-saken 2005-2008 TTRES -2005- 141011* LH-2007-93102	Krav om erstatning som følge av unnlatt inngripen overfor mobbing på skolen.	1 Harstad kommune dømmes til å betale erstatning til A for lidt økonomisk tap med kr 907 694,- 2 Harstad kommune dømmes til å betale erstatning til A for fremtidig økonomisk tap og menerstatning med kr 628 920,- 3 Harstad kommune dømmes til å betale saksomkostninger til A med kr 4 125,-	1 Harstad kommune v/ ordføreren frifinnes 2 Saksomkostninger tilkjennes ikke for tingretten eller lagmannsretten Dissens 6-1	

Fører kravet om skadeerstatning frem?

Hva er det mulig å lese ut av oversikten over dommer avsagt i tingrett og lagmannsrett? Er det mulig å spore en trend, og hva går den i så fall ut på?

Sakene

Oversikten viser i alt sju saker, og med ett unntak har alle funnet sted dette tiåret. Det ser ikke ut til å være noen form for geografisk opphopning med hensyn til hvor i landet saken er hjemmehørende. Generelt ser det ut til at sakene har en varighet på to-tre år.

Domsslutningene

Det mest iøynefallende ved de endelige domsslutningene, er at *ingen* så langt har vunnet frem med et erstatningskrav overfor skolekommunen med utgangspunkt i senskade som følge av mobbing i skoletiden. I tre av de sju sakene vinner saksøker (mobbeofferet) frem, og skolekommunen blir dømt til å betale erstatning. Men når saken kommer opp på nytt for lagmannsretten som følge av at saksøkte part anker domsslutningen fra tingretten til neste rettsinstans, så taper mobbeofferet fullstendig. Dette gjelder Skjørberg-saken (først tilkjent erstatning på kr. 3 240 000), Trondheims-saken (først tilkjent erstatning på kr. 970 160) og Harstad-saken (første tilkjent erstatning på kr. 1 536 614).

I de sakene hvor skolekommunen frikjennes for erstatningsansvar i første rettsinstans, stadfestes tingrettens dom i lagmannsretten (Fosen-saken, Bergens-saken, Haugesunds-saken og Stavanger-saken).

Anke

Som det går frem ovenfor, så taper saksøker fullstendig når skolekommunen anker tingrettens dom om erstatningsansvar videre til lagmannsretten. Men siste ord trenger ikke være sagt med en domsslutning fra lagmannsretten, for denne kan ankes videre til Høyesterett. Tre av de sju avgjørelsene i lagmannsrett ble anket videre (Fosen-saken, Haugesunds-saken og

Trondheims-saken), men ankene ble nektet fremmet for Høyesterett av Høyesteretts kjæremålsutvalg.

Utgangspunktet for erstatningskravet – ”kombinerte” søksmål

I tre av de sju sakene er utgangspunktet for erstatningssøksmålet en kombinasjon av a) mangelfull eller manglende tilrettelagt undervisning og b) ingen, mangelfull eller feil form for inngripen overfor mobbing i skolen (Fosen-saken, Bergens-saken og Haugesunds-saken). I Haugesunds-saken ble søksmålet definert som to separate spørsmål som retten skulle ta stilling til, selv om det også innledningsvis i rettsreferatet ble fokusert på at skolens utilstrekkelige inngripen i forhold til mobbing av saksøker bidro til at saksøker mistet motivasjonen for skolearbeidet (og derfor heller ikke fikk det utbyttet av undervisningen som han ellers ville ha fått).

Oppsummering og refleksjoner

Sammenligningen av de ulike domsslutningene viser med all tydelighet at det er svært vanskelig, for ikke å si umulig, å vinne frem med et krav om erstatning for senskade som følge av mobbing i skolen. Mobbeofferet taper ikke bare det vedkommende selv mener er en sak som er riktig og viktig å få prøvd i rettssystemet, men også penger. I enkelte tilfeller er saksøker innvilget fri rettshjelp i forkant av saksmålet, men det er også eksempler på at saksøker fullt ut må ta kostnadene ved å tape et søksmål så vel som en anke til lagmannsretten. I Bergens-saken måtte foreldrene til gutten som opplevde seg mobbet betale nærmere 1 million i saksomkostninger. De eneste rettssakene hvor saksomkostninger for tingrett og lagmannsrett ikke er tilkjent verken den ene eller den andre part, er Skjørberg-saken og Harstad-saken.

Det er naturlig å undre seg over hva det er som bidrar til at saksøker (mobbeofferet) i det ene øyeblikket tilkjennes en erstatning, for så å miste den i det neste. Eller hva som bidrar til at saksøker ikke når gjennom verken i første eller andre rettsinstans med det som av mange antas å være ”en god sak”. Mye av forklaringen kan nok ligge i det Sunnfjord herredsrett selv påpeker: ”Påstander om mobbing stiller domsstolene overfor vanskelige spørsmål både når det gjelder bevisbedømmelse og den type rettsanvendelse som knytter seg til årsakssammenheng og skyldvurdering. Slik også i saken her” (RG-1998-716 [119-98:727]).

Som det er pekt på innledningsvis i artikkelen, er det ikke mindre enn tre grunnvilkår som må innfris før saksøker kan bli tilkjent en erstatning for senskade som følge av mobbing i skolen. Dette er et strengt krav. For selv om det foreligger et beviselig økonomisk tap for saksøkers del og at ledelse og/eller ansatte i en skole har utvist (grov) uaktsomhet i henhold til grunnskolelovens paragrafer og forskrifter, så er man ”like langt” dersom det ikke samtidig er påregnelig eller adekvat årsakssammenheng mellom den skadevoldende handling eller unnlåtelse og skaden. Et annet forhold er bevisførsel og forhør av vitner i retten. Det er vel de færreste elever eller foresatte som tenker at det er viktig å samle mest mulig dokumentasjon i forbindelse med trakassering, fordi det kan bli aktuelt å fremme et søksmål om noen år! Og hvordan skaffer man dokumentasjon på ”unnlåtelsessynder” hos ledelse og/eller ansatte i en skole eller ulike former for trakassering, som for eksempel skjult mobbing? Personer som har vært sakkyndige i denne type rettssaker opplever at deres vurderinger i praksis er relativt lite verdt. Thomas Nordahl, som i dag er professor i pedagogikk, uttalte blant annet i etterkant av rettssak der han var sakkyndig at ”Retten nedvurderer faget pedagogikk. Dommen forteller at pedagogikk i juridisk forstand er lite verdt” (Nikolaisen 2004). Så hva er egentlig bevis, vitneførsel og sakkyndige vitners vurderinger verdt i en rettssal? Det kommer nok an på (dommer)øyet som ser. Både i Skjørberg-saken og Harstad-saken var dommerne uenige, og dette er uttrykk for at det også blant advokater og dommere ligger en *forforståelse* til grunn

for de vurderingene som gjøres. Det skulle være merkelig om ikke sympatier, antipatier og preferanser i bestemte retninger også gjør seg gjeldende blant lovens fortolkere og forvaltere?

4.3 Domsslutninger som ikke er anket til lagmannsrett

Flesteparten av erstatningskravene som kun har vært behandlet i tingretten er ikke registrert i Lovdata, og det er derfor vanskelig å si med sikkerhet hvor mange slike saker det kan være snakk om. Et grovt anslag, basert på den tidligere omtalte oversikten og saker som har vært referert i dagspresse eller på Internett, tilsier det totale antall saker ligger et sted mellom 20 og 40. Det er også slik at det ikke nødvendigvis blir avsagt en dom i saken, fordi partene blir enige om å inngå et forlik. Fauske-saken som jeg om litt kommer tilbake til kan tjenes som et eksempel på dette. I slike tilfeller hører det med til sjeldenhetene at forliket omtales i media.

Gjennom søk på Internett har jeg funnet omtale av noen erstatningsaker, og i fortsettelsen presenteres to saker som i sin tid fikk relativt god pressedekning. Bakgrunnen for at det er nettopp disse to sakene som trekkes frem, er at Fauske-saken var blant de første (og viktig: til nå svært få) rettssakene hvor § 9a-3 ble lagt til grunn i et søksmål mot skolekommunen. Vik-saken nevnes spesielt fordi et sakkyndig vitne uttalte seg til media om sin opplevelse av rettssaken og fordi en ansatt hos Barneombudet i det samme nyhetsoppslaget gjorde seg noen interessante refleksjoner om denne aktuelle typen søksmål.

Fauske-saken

Fauske kommune ble i november 2006 stevnet for Salten tingrett av en 12 år gammel gutt. Etter flere år med grov mobbing, toppet det seg i 2005 med at gutten ble sparket i hodet av en annen elev med kraniebrudd som følge. Eleven og hans foresatte så ingen annen utvei enn å bytte skole etter denne hendelsen. I forkant av stevningen hadde gutten og hans foresatte fremmet et forslag til forlik med skolekommunen som gikk ut på at kommunen påtok seg ansvaret for å ha handlet uaktsomt og at de betalte gutten en oppreisning på kr. 100 000. Både skolen og kommunen nektet i utgangspunktet for at de hadde noe ansvar. I et lukket formannskapsmøte hvor forslaget til forlik ble drøftet, fant kommunen å kunne tilby gutten og hans familie kr. 10 000-15 000. Denne summen skulle både tjene som et symbolsk ”plaster på såret” og bidra til å dekke familiens advokatutgifter (Ingvaldsen og Nilsen 2007). Gutten og hans foreldre godtok ikke tilbudet, og dermed var stevningen for tingretten et faktum.

12-åringens prosessfullmektig, advokat Espen Strøm, uttalte i forkant av stevningen at det viktigste var å få fastsatt skolekommunens ansvar i saken, og at det var for tidlig å måle ut størrelsen på en erstatning siden gutten bare var 12 år (Lyngmo 2006).

I tingretten oppfordret dommeren partene på nytt til å inngå et forlik, ikke så helt ulikt kommunens opprinnelige forslag:

- a) Fauske kommune beklager den skaden gutten ble påført og de plager skaden har medført for ham
- b) Kommunen dekker foreldrenes utgifter til advokat og rettsgebyret
- c) Gutten beholder sin rett til å ta opp saken på nytt dersom det i framtiden skulle vise seg at hans helsemessige tilstand grunnet skaden forverres, og han dermed påføres økonomisk tap

Det ble enighet om dette forliket. I forlikets punkt c) går det frem at saksøker beholder retten til å ta opp saken på nytt dersom det på et senere tidspunkt skulle vise seg at mobbingen resulterer i helsemessig senskade. Dette punktet skiller seg trolig fra forlik i tilsvarende saker, fordi det innebærer en *midlertidig* avslutning av saken. Et annet interessant aspekt ved forliket, var at det skulle bli publisert i lokal dagspresse. Så ble også gjort i Avisa Nordland

22. mars 2007. I etterkant av rettssaken uttaler guttens foreldre at det aldri var penger som var tema for saken, men å få plassert ansvaret og forhindre at andre barn skulle bli utsatt for det samme som deres sønn (Nilsen 2007).

Vik-saken

En kvinne på 21 år saksøkte i 2008 Vik kommune i Sogn og Fjordane i forbindelse med at hun ikke fikk den hjelpen hun hadde krav på som følge av lærevanskene sine og at hun opplevde seg mobbet av en lærer i barneskolen. Hun tapte rettssaken, og ble sittende igjen med en gjeld på kr. 240 000 (saksomkostninger). Læreren hun opplevde seg mobbet av underviste fremdeles i skolen på det tidspunktet dommen ble kunngjort (Reksnes og Eithun 2008).

I et nyhetsoppslag fra NRK Nyheter uttaler sakkyndig vitne i rettssaken, André Baraldsnes, at han ble sjokkert over domsavgjørelsen: ”Vi var overbevist om at vi skulle vinne saken. Når et barn blir utsatt for trakasserende behandling over en viss tid, gjentatte ganger og i det omfanget som det ble gjort her, som klart går innenfor definisjonen av mobbing, så må vi være modige nok til å kalle det for mobbing” (Iraki 2008). Men tingretten lot seg altså ikke overbevise, verken av saksøker selv, det sakkyndige vitnet eller andre som vitnet. Nå skal det legges til at Baraldsnes ikke er det eneste sakkyndige vitne som har uttalt seg i etterkant av en rettssak hvor det blir fremmet krav om skadeerstatning for senskader som følge av mobbing i skolen. Også Thomas Nordahl (Nikolaisen 2004) og Karin Rørnes (2008) har kommet med kritiske betraktninger av norsk rettsvesen i etterkant av rettssaker de har deltatt i som sakkyndige vitner.

En annen interessant side ved nyhetsoppslaget, er betraktningene til Janicke Sæther Olsen hos Barneombudet. Hun viser til hvor vanskelig det er å nå gjennom i rettsvesenet med erstatningskrav som følge av mobbing i skolen: ”Klagesystemet for denne type saker er veldig komplisert. I saker der barn søker om erstatning, stiller domsstolene så strenge krav til bevis, at det er vanskelig å stadfeste at mobbingen har funnet sted (...) Lærerne har ofte full kontroll over situasjonen, for den er ofte eneste voksne i klasserommet, og har lettere for å bli trodd av kollegaer og i retten” (Iraki 2008). Hun viser videre til at det i liten grad iverksettes konkrete tiltak ved henvendelser til Fylkesmannen som er klageinstans i henhold til § 9a-3. Og politianmeldelser blir som oftest henlagt.

Hos Barneombudet er man altså klar over at et mobbeoffers søksmål mot skolekommunen ved hjelp av rettsvesenet nærmest er å beskrive som ”Davids kamp mot Goliat”. Dette skjønnte nok også professor Anders Bratholm da han på slutten av 90-tallet ga råd til en mor og hennes sønn om å avstå fra å fremme søksmål mot Oslo kommune. Larsgard-saken har blitt stående som en av landets best dokumenterte ”mobbesaker”, mye takket være innsatsen til professor Bratholm.

Larsgard-saken

I 1994 påtok professor dr.juris Anders Bratholm seg arbeidet med å bistå en mor og hennes 15 år gamle sønn, fordi de var ofre for alvorlig mobbing henholdsvis på skolen og der de bodde. I løpet av de årene Bratholm arbeidet med saken, så skrev han hele tiden notater basert på inntrykk av hvordan saken utviklet seg. Det samme gjorde moren og hennes sønn. I boka *Mobbing og feighet* (2001) skildres saken slik Bratholm opplevde den fra sitt ståsted som jurist. Denne boka er enestående i Norge, fordi vi blir gitt et sjeldent godt innblikk i hvordan skole, politi og påtalemyndighet håndterer tilfeller av grov og langvarig mobbing samt en rekke voldsepisoder mot en ung gutt og hans mor gjennom nesten et helt tiår. Samlet sett omfattet dokumentasjonen som dannet grunnlag for boka om lag 450 sider.

I tillegg til dette kom ”mye annet skriftlig materiale, som brev til og fra skolen, legeattester og dokumenter fra politi- og påtalemyndighet” (ibid.).

Advokat Bratholm rådet mobbeofferet og hans mor til ikke å reise erstatnings søksmål mot Oslo kommune (skolekommunen), og i en artikkel om saken skriver han: ”Fordi en rettssak trolig ville bli meget langvarig og en stor påkjenning for mor og sønn, og dessuten meget kostbar, ble det valgt å fremsette krav om voldsoffererstatning (...)” (1999:654 og 655). Med hjelp fra sin advokat satte Kristoffer Larsgard og hans mor i 1999 frem krav til fylkesmannen i Oslo og Akershus om voldsoffererstatning. Kristoffer ble i 2001 tilkjent kr. 20 000 i erstatning for ikke-økonomisk tap og hans mor kr. 10 000 i oppreisning (Bratholm 2001). I et intervju med en avisjournalist beskriver Kristoffers mor erstatningsbeløpet som ”en vits” (Ertesvåg og Hoen 2001). Kristoffer og hans mor påklaget fylkesmannens avgjørelse til Erstatningsnemnda for voldsofre, men ingen av de godt begrunnede punktene i klagen ble tatt til følge. Høsten 2004 ble Kristoffer tilkjent en billighetserstatning på kr. 100 000 av utvalget for billighetserstatninger (Riaz 2004).⁴

Når selv den beste sak ikke er god nok...

Uttalelse i Dagsavisen fra en far som nettopp har tapt en erstatningssak i tingretten grunnet opplevd manglende pedagogisk tilrettelegging for og ”lærermobbing” av hans sønn:

”Det har krevd enormt med tid og ressurser. Kona har ikke kunnet arbeide i denne perioden. Jeg har hatt redusert arbeid. Folk fortalte at vi hadde en sikker sak. Så hvis dette blir stående vil ingen noen gang tore å gå til sak mot en skole” (Nikolaisen 2004).

Dommen fra tingretten ble stadfestet i lagmannsretten, og foreldrepåret ble dømt til å betale nærmere 1 million kroner i saksomkostninger. Det er derfor lett å forstå at mange mobbeofre ikke vil ta sjansen på å fremme et erstatningskrav (sivilt søksmål) når man risikerer å sitte igjen med både tapt sak og store saksomkostninger.

Oppsummeringen av domsslutningene som er referert i denne artikkelen er langt fra oppløftende. Den viser nemlig at det hittil ikke er et eneste mobbeoffer som har vunnet frem med sitt krav om skadeerstatning for senskader som følge av mobbing i skolen! Så svaret på spørsmålet som stilles i artikkelens tittel må bli at denne typen erstatningssaker er svært vanskelige, for ikke å si nærmest umulige, å vinne frem med. Og med dette som utgangspunkt kan det naturlig nok stilles spørsmålstegn ved om rettssikkerheten for mobbeofre er god nok.

I Larsgard-saken var grunnlaget for å gå til søksmål mot skolekommunen svært godt, men Kristoffer Larsgard og hans mor ble likevel rådet av sin advokat til å la dette være og heller søke om voldsoffererstatning. Senere ble det også søkt om, og innvilget, billighetserstatning. Dette er med andre ord den eneste saken hvor det er oppnådd en økonomisk erstatning for senskader som følge av mobbing og vold i og utenfor skolen.

Innføringen i 2003 av det som på folkemunne kalles ”mobbeloven” (§ 9a-3 i opplæringsloven) har vært et sjumilssteg i riktig retning i forhold til § 22 i den nå utgåtte grunnskoleloven. Analysen av domsslutningene viser med all tydelighet at grunnskolelovens

---

⁴ Ordningen med billighetserstatning er Stortingets egen erstatningsordning. Det er enkeltpersoner som mener de er kommet i en særlig uheldig stilling, og som er påført skade eller ulempe som ikke dekkes etter alminnelige erstatningsregler eller gjennom trygde- eller forsikringsordninger som kan søke om denne formen for erstatning. Billighetserstatning er ment å være en siste utvei for å få en økonomisk ytelse for skade eller ulempe man har blitt påført. Det er som regel et vilkår om at skaden har sammenheng med kritikkverdige forhold fra det offentliges side. Billighetserstatningsutvalget innvilger erstatninger inntil kr. 200 000,-. (<http://www.justissekretariatene.no/nb/Innhold/billighetserstatning>).

§ 22 ga godt rom for skjønn i skolen og (senere) et vanskelig utgangspunkt for bevisførsel i rettssaker knyttet til vurdering av uaktsomhet i forbindelse med yrkesutøvelse. Om noen år kan det nok bli enklere enn tidligere å bevise hvorvidt en eller flere ansatte i en skole har handlet uaktsomt eller ikke. Det vil ikke lenger være tilstrekkelig å si ”vi gjorde så godt vi kunne ut fra omstendighetene”. For med innføringen av § 9a-3 i opplæringsloven går det tydelig frem at ansatte i skolen har en opplagt handlingsplikt dersom de får kunnskap eller mistanke om mobbing. De skal undersøke saken og varsle skoleledelsen, og eventuelt gripe direkte inn dersom det er nødvendig eller mulig. Og dersom en elev eller foresatt(e) ber om at det skal settes inn tiltak i forhold til mobbing eller andre former for krenkende atferd, så skal henvendelsen behandles etter reglene om enkeltvedtak i forvaltningsloven. Dessuten har publisering av nasjonal og internasjonal forskning om mobbing bidratt til at det ikke lenger bør være akseptert å ”ikke vite” hva mobbing og andre former for krenkelser handler om og hva de kan føre til av psykisk senskade.

§ 9a-3 har vært en del av opplæringsloven i snart seks år, og i det samme tidsrommet har det funnet sted en storstilt nasjonal satsing på det å forebygge og håndtere mobbing i skolen på riktig måte. Men fremdeles er det urovekkende mange barn og unge som opplever seg mobbet – uten at det skjer noe. I noen tilfeller skyldes dette at mobbingen er vanskelig å oppdage fordi den foregår i det skjulte. Men er det også noen tilfeller der voksne, selv om det sitter langt inne å innrømme det, ikke *vi/ se?* I § 9a-3 går det tydelig frem hva den enkelte ansatte og ledelsen i skolen er ansvarlig for. Men likevel finnes det rundt om i skoler ansatte så vel som ledere som vegrer seg for å ta ansvar, spesielt når det gjelder potensielt arbeidskrevende, kompliserte/dilemmapregede og stigmatiserende saker. Denne vegringen er trolig mer utbredt, både i skole og ellers i arbeidslivet, enn vi liker å tro. Men den kommer sjelden til overflaten, sannsynligvis fordi den blir sett på som sosialt uakseptabel i vår kultur som er tuftet på humanistiske og kristne idealer. Og så liker vi å være flinke og gode – i alle fall utad.

En annen side av saken enn den moralske, dreier seg om god forvaltningsskikk. Vi har fått et nytt og viktig kapittel i opplæringsloven, kapittel 9a, men hvor godt følges det opp ute i skolene? En offentlig inspeksjon i 370 skoler på Østlandet ett år etter at kapittel 9a ble innført, viste at rutiner i forhold til praktiseringen av § 9a-3 i opplæringsloven nesten ikke eksisterte blant skolene (Dahl 2004). Mange skoler visste ikke engang at det skal vurderes om det bør fattes enkeltvedtak etter forvaltningsloven når en elev eller foreldrene ber skolen om å sette inn tiltak mot mobbing eller andre former for krenkende atferd. Hvordan kan vi føle oss sikre på at elevenes lovfestede rettigheter blir ivaretatt når det virker å være en svak tradisjon i skolene for å forholde seg *fullt ut* til lover og regler som er ment å skulle beskytte elevene? *Kanskje det er på tide med et nytt tilsyn i norske kommuner og fylkeskommuner med praktiseringen av § 9a-3 i opplæringsloven?*

Referanser

- Bratholm, A. (1999): En særlig alvorlig mobbesak – skolens, politiets og påtalemyndighetens ansvar. I Lov og rett, side 637-659
- Bratholm, A. (2001): *Mobbing og feighet. En alvorlig mobbesak hvor skolen, politiet og påtalemyndigheten sviktet grovt*. Praxis forlag. Oslo
- Bærøe, L. og B. Engstrøm (1995): *Skadeerstatningsloven*. I serien *Norsk lovnøkkel*. Oslo: Ad Notam Gyldendal
- Dahl, R. (2004): *Er forvaltning ubehagelig?* Rapport fra tilsyn med oppl. § 9a-3, gjennomført i mars 2004 av Fylkesmannen i Oslo og Akershus, Utdanningsavdelingen
- Einarsen, S., S. B. Matthiesen og E. G. Mikkelsen (1999): *Tiden leger alle sår? Senvirkninger av mobbing i arbeidslivet*. Bergen. Institutt for samfunnspsykologi, Universitetet i Bergen
- Einarsen, S., mfl. (2007): *Et brutalt arbeidsmiljø? En undersøkelse av mobbing, konflikter og destruktiv ledelse i norsk arbeidsliv*. Bergen: Bergen Bullying Research Group, Det psykologiske fakultet, Universitetet i Bergen
- Ertesvåg, F. og E. S. Hoen (2001): Mobbet ut av landet [hentet fra <http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=5726399>]
- Fosse, G. K. (2006): *Mental health of psychiatric outpatients bullied in childhood*. Doktoravhandling ved NTNU. Trondheim. Norwegian University of Science and Technology, Faculty of Medicine, Department of Neuroscience
- Ingvaldsen, J. O. og R. Nilsen (2007): Bare symbolsk sum til mobbeoffer [hentet fra <http://www.an.no/nyheter/article2591600.ece>]. Først publisert 16.02.2007
- Iraki, R. (2008): Elev tapte mobbe-rettssak [hentet fra <http://www.nrk.no/nyheter/1.6266320>]. Først publisert 17.10.2008
- Lyngmo, I. (2006): 12-åring til rettssak mot Fauske kommune. I: *Avisa Nordland*, 10.11.2006, side 8
- Nikolaisen, P-I. (2004): Skremmer foreldre fra søksmål [hentet fra <http://www.dagsavisen.no/innenriks/article109317.ece>]. Først publisert 15.06.2004
- Nilsen, R. (2007): Fauske kommune beklager [hentet fra <http://www.an.no/indresalten/>]
- Reksnes, A. og A. Eithun (2008): Vann sak mot skuletapar [hentet fra http://www.nrk.no/nyheter/distrikt/nrk_sogn_og_fjordane/1.5973463]
- Riaz, W. K. (2004): Mobbeoffer i skolen får 100 000 [hentet fra <http://www.aftenposten.no/nyheter/oslo/article917414.ece>]. Først publisert 23.11.2004
- Rugland, I. (2005): Tapte mot Steinerskolen [hentet fra <http://www.bt.no/lokalt/bergen/article229074.ece?service=print>]. Først publisert 15.12.2005
- Rørnes, K. (2008): *Når mobbing blir en sak i retten har offèret alt å tape og intet å vinne?* Artikkel publisert på nettstedet til International Network on School Bullying and Violence [<http://www.oecd-sbv.net>]